

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра спорту і спортивних ігор

Дипломна робота (проєкт)
магістра

з теми: «ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ УМІНЬ
У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ «СПОРТИВНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ВИДИ БОРОТЬБИ»»

Виконав: студент 2 курсу, групи FKS1-M20
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Джелема Артем Володимирович

Керівник: Скавронський О. П., кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент

Рецензент: Єдинак Г. А., доктор наук з фізичного
виховання та спорту, професор

Кам'янець-Подільський – 2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ	
ФОРМУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ УМІНЬ.....	7
1.1. Сутність, зміст та рівні розвитку дидактичних умінь.....	7
1.2. Особливості реалізації діяльнісного підходу під час підготовки фахівців з фізичної культури і спорту.....	12
1.3. Організаційні основи формування професійної діяльності у здобувачів вищої освіти	22
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	17
2.1. Методи дослідження.....	29
2.2. Організація дослідження	31
РОЗДІЛ 3 РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ДЛЯ РОЗВИТКУ	
ДИДАКТИЧНИХ УМІНЬ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ВИВЧЕННЯ	
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СПОРТИВНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ВИДИ	
БОРОТЬБИ».....	
3.1. Теоретична модель формування дидактичних умінь у здобувачів вищої освіти під час вивчення виду спорту.....	33
3.2. Результати формування дидактичних умінь під час вивчення навчальної дисципліни «Спортивні та національні види боротьби»	45
3.3. Рівень знань та практичних умінь здобувачів вищої освіти здобутих під час вивчення навчальної дисципліни «Спортивні та національні види боротьби» за результатами педагогічного експерименту	48
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми. Більшість сучасних дослідників відзначають існування розриву між теоретичними і методичними знаннями випускників факультетів фізичної культури і вміннями застосовувати їх при вирішенні педагогічних завдань (Л. В. Безкоровайна, 2006; Н. М. Бібікін, 2005; О. Жданова, 2017; Н. Завидівська, 2010; Р. П. Карпюк, 2008; С. В. Криштанович, 2021), що ускладнює процес їх професійної адаптації в перші роки фахової діяльності і перешкоджає успішному зростанню їх педагогічної майстерності.

Наявність протиріччя між низьким рівнем практичної готовності випускників-тренерів, її відірваністю від професійної діяльності та вимог, які пред'являються до тренера з видів спорту сучасним суспільством, є актуальною проблемою вдосконалення професійно-педагогічної підготовки. Тому на сучасному етапі намітилася тенденція до професіоналізації навчання, зміцнення зв'язку освіти з фаховою практикою. У Законі «Про вищу освіту» зазначається, що завданням вищої школи є не тільки передача здобувачам певної частини знань, а й формування особистості, готової до професійної творчої діяльності [17].

Спостережуваний в даний час істотний розрив між високим рівнем знань випускників факультетів фізичної культури і вмінням застосовувати їх при вирішенні педагогічних завдань пов'язується, зокрема, з неадекватністю традиційних форм і методів викладання видів спорту і проведення практики в напрямку до професійної діяльності (В. В. Мулик, 2017; В. В. Погодін, 2007; І. І. Приходько, 2013; А. В. Свасьєв, 2009). В якості іншої значущої причини низького рівня практичної готовності випускників-тренерів вказується орієнтація викладання видів спорту на формування спортивних умінь і навичок. Як і раніше, відповідно до традицій, пріоритетне значення відводиться засвоєнню техніки вправ і фізичного вдосконалення, при цьому мало звертається увага на проблему оволодіння професійною діяльністю.

Тим часом на сьогоднішній день є достатньо наукових теорій щодо вирішення проблеми вдосконалення практичної підготовки тренерів. Основним методологічним напрямком її вирішення може виступати діяльнісний підхід до навчання, що передбачає організацію навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти в предметному і соціальному контексті майбутньої професії (Г. Ю. Сорокіна, 2013; Л. П. Сущенко, 2003; А. В. Цось, 2010, В. Д. Шадріков, 2004 та ін.).

Зміст і умови тренерської діяльності завжди проблемні. Разом з цим О. О. Хижняк відзначає, що тренерів відрізняє догматичний стиль мислення, для якого характерний стандартний і непорушний підхід до змісту та структури тренування, рецептуарність засобів і методів, однаковість форм занять, акцент на механічне запам'ятовування [50]. У цих умовах стає очевидною актуальність оволодіння випускниками факультетів фізичної культури основами творчого вирішення професійних завдань, формування здатності до саморозвитку, дозволяє творчо збагачувати соціальний досвід якісної професійної діяльності, що підкреслюється вітчизняними вченими (С. І. Бєлих, 2013; Л. В. Безкоровайна, 2006; З. Г. Дзюба, 2007).

Великим дидактичним потенціалом в плані організації навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої на вирішення студентами проблемних ситуацій, що моделюють зміст майбутньої професійної діяльності, має, розроблена Т. Ю. Круцевичем (2003), організаційна структура колективного способу навчання з пріоритетністю роботи студентів в парах змінного складу. Про високу ефективність його застосування в навчанні студентів свідчать матеріали низки дисертаційних досліджень, виконаних в останні роки (Н. І. Степанченко, 2017; В. В. Погодін, 2007 та ін.). Поряд з цим в теорії і методиці професійної освіти питання формування дидактичних умінь у студентів факультетів фізичної культури в умовах контекстного підходу до навчання на основі застосування засобів і методів проблемного навчання в рамках колективного способу організації навчального процесу залишаються на сьогоднішній день недостатньо розробленими.

Таким чином, сьогодні продовжують зберігатися протиріччя між:

- рівнем теоретичних і методичних знань майбутніх тренерів і вмінням застосовувати їх для вирішення завдань у професійній діяльності;
- соціально зумовленими вимогами до професійної готовності тренера і відносно низьким рівнем її розвитку, властивим значній частині студентів після завершення навчання у закладі вищої освіти;
- необхідністю вдосконалення практичної підготовки студентів і відносною відсутністю питань формування дидактичних умінь в теорії і методиці вищої освіти.

Існування цих протиріч призводить до виникнення актуальності дослідження даної проблеми та пошуку альтернативних рішень.

Об'єкт дослідження – навчальний процес здобувачів вищої освіти спеціальності 017 Фізична культура і спорт.

Предмет дослідження – дидактичні уміння студентів, які формуються в процесі вивчення навчальної дисципліни «Спортивні та національні види боротьби».

Мета дослідження полягає у дослідженні педагогічних умов навчання видам боротьби, які забезпечують ефективність формування дидактичних умінь у майбутніх тренерів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність і визначити своєрідність змісту дидактичних умінь тренера з видів спорту.
2. Виявити педагогічні умови формування дидактичних умінь і розробити на цій основі теоретичну модель формування у здобувачів вищої освіти в процесі вивчення навчальної дисципліни «Спортивні та національні види боротьби».
3. Експериментально обґрунтувати ефективність реалізації цих педагогічних умов у керованому освітньому процесі.

Методи дослідження: теоретичне моделювання, педагогічне спостереження, метод аналізу документів, педагогічне тестування, експертна оцінка, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Практичне значення одержаних результатів визначається його орієнтацією на підвищення ефективності професійно-педагогічної підготовки тренерів з видів спорту. Створення в освітньому процесі комплексу виявлених в ході дослідження педагогічних умов забезпечує високий рівень сформованості у здобувачів вищої освіти дидактичних умінь, які забезпечують готовність до ефективного вирішення завдань професійної діяльності. Матеріали дослідження можуть бути використані в системі професійної підготовки студентів спеціальності 017 Фізична культура і спорт, в системі підвищення кваліфікації тренерських кадрів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський 5-6 жовтня 2021 року).

Публікації. Результати дослідження за темою кваліфікаційної (дипломної) роботи магістра висвітлені в одній науковій статті.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 62 сторінках, з яких 56 основного тексту, вона містить 9 таблиць. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та зі списку 58 використаних літературних джерел.

ВИСНОВКИ

1. Дидактичне вміння являє собою цілісну структурну одиницю професійної готовності тренера до успішного виконання окремих етапів дидактичної діяльності та складових їх змісту дидактичних дій у варіативних умовах конкретних педагогічних ситуацій, обумовлену знаннями про предмет дії, мети, способи та умови дії. Дидактичні вміння тренера виділяються відповідно до етапів дидактичної діяльності.

2. Розвиток дидактичних умінь здійснюється, з одного боку, через підвищення точності, повноти і узагальненості знань орієнтовною основи дидактичних дій, з іншого, через розвиток здатності практично здійснювати ці дії у варіативних умовах конкретних педагогічних ситуацій.

Виділяються три рівня розвитку дидактичних умінь: низький, репродуктивний і творчий.

3. Провідною ідеєю вирішення проблеми формування дидактичних умінь у майбутніх тренерів є створення педагогічних умов, які забезпечують здійснення здобувачами вищої освіти різних видів навчально-пізнавальної діяльності, що послідовно зближуються за своїм змістом і особливостям процесуального розгортання з майбутньою професією.

Педагогічними закономірностями формування дидактичних умінь у студентів в процесі навчання видам спорту є:

1) взаємозв'язок присвоєння студентами соціального досвіду у сфері майбутньої професії з активністю особистості у вигляді навчально-пізнавальної діяльності;

2) обумовленість формування дидактичних умінь змістом майбутньої професійної діяльності;

3) взаємозв'язок формування дидактичних умінь з розвитком професійно значущих якостей і здібностей;

4) взаємозв'язок навчальної та практичної діяльності студентів;

5) взаємозв'язок цільового, змістовного та процесуального забезпечення формування дидактичних умінь у студентів в процесі навчання видам спорту.

4. Формування дидактичних умінь у здобувачів вищої освіти в процесі навчання видам боротьби здійснюється за допомогою створення педагогічних умов, які враховують основні педагогічні закономірності і забезпечують виконання дидактичних принципів.

5. З урахуванням педагогічних закономірностей, дидактичних принципів і педагогічних умов нами розроблена теоретична модель формування дидактичних умінь у здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисципліни «Спортивні та національні види боротьби».

Відповідно до цієї моделі вивчення дисципліни націлюється на формування наступних дидактичних умінь:

- 1) виконувати якісний біомеханічний аналіз технічного прийому;
- 2) виконувати психолого-педагогічний аналіз технічного прийому;
- 3) планувати зміст навчання технічного прийому;
- 4) планувати процес навчання технічного прийому;
- 5) озброювати знаннями про орієнтовну основу розучуваного технічного прийому;
- 6) створювати зорові уявлення про орієнтовну основу розучуваного технічного прийому;
- 7) виявляти рухові помилки, яких припускаються при виконанні технічного прийому і виправляти їх за допомогою словесних вказівок про їхній характер і застосування підвідних вправ;
- 8) здійснювати оцінку знань орієнтовної основи розучуваного технічного прийому;
- 9) здійснювати оцінку якості практичного засвоєння розучуваного технічного прийому;
- 10) критично оцінювати і коригувати реалізовані способи вирішення педагогічного завдання.

6. Результати формуючого педагогічного експерименту свідчать про те, що реалізація виділених нами педагогічних умов формування дидактичних умінь у студентів в процесі вивчення дисципліни «Спортивні та національні види боротьби» забезпечує істотне підвищення:

- 1) якості засвоєння теоретичних і методичних знань;
- 2) рівня розвитку дидактичних умінь;
- 3) ефективності вирішення здобувачами вищої освіти завдань навчання технічним прийомам видів боротьби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П., Бех І. Д., Волощук І. С. Педагогіка вищої школи. Київ: Педагогічна думка, 2009. 256 с.
2. Бєлих С. І. Особистісно-орієнтоване фізичне виховання студентів університетів. Навчальний посібник. Донецьк: ДонНУ, 2013. 253 с.
3. Безкоровайна Л. В. Оцінка якостей, необхідних для майбутньої професійної управлінської діяльності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Харків: ХДАДМ, 2006. № 10. С. 87-90.
4. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно-орієнтовний підхід: теоретико-методичні засади. Київ: Либідь, 2003. Кн. 1. 278 с.
5. Бібікін Н. М. Компетентнісна освіта: від теорії до практики. Київ: Плеяди, 2005. 120 с.
6. Бучківська В. В. Сутність особистісно-орієнтованого підходу в педагогічній теорії. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2002. № 9. С.142-146.
7. Вербицкий А. А. Инварианты профессионализма: проблемы формирования: монография. Москва: Логос, 2011. 288 с.
8. Вільна боротьба: чоловіки, жінки. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю. Київ: АСБУ, 2012. 96 с.
9. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: методичний посібник для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 316 с.
10. Голубнича Л. О. Розвиток педагогічних технологій у дидактичній науці. Електронний ресурс. Режим доступу: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13351/1/Golubnycha_14-23.pdf.

11. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне: Волинські обереги, 2012. 192 с.

12. Дзюба З. Г. Особистісно-орієнтовані системи і технології у фізичному вихованні студентів вищої школи. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Вип. 44. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів, 2007. С. 335-338.

13. Дидактичні системи у вищій освіті: навч. посібн. / Упор. В. В. Бойченко. Умань: ПП Жовтий О. О., 2013. 121 с.

14. Дубінка М. Теоретичні основи вивчення дидактики вищої школи. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/53036439.pdf>.

15. Жданова О., Чеховська Л. Основи управління сферою фізичної культури і спорту. Львів:ЛДУФК, 2017. 244 с.

16. Завидівська Н., Ополонець І. Шляхи оптимізації фізкультурно-спортивної діяльності студентів вищих навчальних закладів. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я в сучасному суспільстві: зб. наук. праць / за ред. А. В. Цьося. Луцьк, 2010. № 2. С. 50-54.

17. Закон України «Про вищу освіту»: Закон від 17 січня 2002 року 1. № 2984-III. Збірник основних нормативних актів про вищу освіту, наукову діяльність, підготовку та атестацію наукових кадрів (станом на 01.02.2003 р.). Харків: Гриф, 2003. С. 37-95.

18. Ігуменов В. М., Подліваєв Б. А. Спортивна боротьба. Москва: Просвещение, 1993. 267 с.

19. Інноваційні технології фізичного виховання студентів / за заг. ред. Вихляєва Ю. М. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2018 543 с.

20. Канішевський С. Порівняльний змістово-структурний аналіз систем фізичного виховання освітніх закладів: вітчизняний та зарубіжний досвід. Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання: Колективна монографія / Упорядник: Ю. М. Вацеба та інші. Львів: Редакційно-видавничий центр ЛДІФК; НВФ "Українські технології", 2005. № 4. С. 68-74.

21. Карпюк Р. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика. Луцьк: ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2008. 504 с.

22. Княжева І. А. Системно-діяльнісний підхід до організації навчального процесу в умовах модернізації. Наука і освіта: наук.-практ. журнал. 2005. № 7-8. С. 25-27.

23. Козаков В. А., Артюшина М. В., Котикова О. М. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. Київ: КНЕУ, 2003. 829 с.

24. Козієвська О. Академічна мобільність: причини вибору навчання за кордоном. Вища освіта України. № 1. 2013. С. 88-97.

25. Криштанович С.В. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх менеджерів фізичної культури і спорту: автореф. на здоб. наук. ступ. д. п. н. Київ, 2021. 44 с.

26. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с.

27. Лозова В. І. Стратегічні питання сучасної дидактики. Розвиток педагогічних і психологічних наук в Україні. Харків. 2002. Ч. 2.

28. Мазур В. Й., Гуска М. Б. Спортивна боротьба. Методичні рекомендації до виконання практичних і самостійних занять з дисципліни «Спортивна боротьба з методикою викладання» (для студентів факультету фізичної культури). Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. 148 с.

29. Максименко В. П. Дидактика: навч. посібн. Хмельницький: ХмЦНП, 2013. 222 с.

30. Мельман В. Психологічні фактори мотивації навчально-професійної діяльності студентів вищих навчальних закладів. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/42980/1/Melman0001.pdf>.

31. Мулик В. В., Камаєв О. І. Теорія системності та системний підхід в професійній діяльності тренера. Харків, ХДАФК, 2017. 88 с.

32. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посібн. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

33. Освітні технології: навчально-методичний посібник / За ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.

34. Перспективні освітні технології: науково-методичний посібник / За ред. Т. С. Сазоненко. Київ: Гопак, 2000. 560 с.

35. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практическое приложение. Киев: Олимпийская литература, 2004. 808 с.

36. Платонов В. Н. Теория периодизации подготовки спортсменов высокой квалификации в течении года: предпосылки, формирование, критика. Наука в олимпийском спорте. 2008. № 1. С. 3-23.

37. Погодин В.В. Дидактические условия формирования компетентности в области физической культуры учащихся профессиональных училищ: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Ульяновск, 2007. 20 с.

38. Приходько І. І. Організація і менеджмент фізичної культури. Навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Фізичне виховання». Харків: «Цифрова друкарня № 1», 2013. 178 с.

39. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології: навч. Посібник. Харків: Колегіум, 2005. 224 с.

40. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: Монографія / [В. Луговий, М. Левшин, О. Бондаренко та ін.]. За заг. ред. В. П. Андрущенко, В. І. Лугового. Київ: «Педагогічна думка», 2011. 13 с.

41. Сватъев А. В., Власова Г. С. Особливості підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності у вищих навчальних закладах. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-10/09savhee.pdf>.

42. Сорокіна Г. Ю. Професійна підготовка майбутнього фахівця в межах компетентісно орієнтованої освіти. Наукові праці Вищого навчального закладу

"Донецький національний технічний університет". Сер.: Педагогіка, психологія і соціологія. 2013. № 1. С. 188-191.

43. Сорочук І. І. Роль діяльнісного підходу у процесі становлення педагога нового покоління. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/12.1/15.pdf>.

44. Степанченко Н.І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах: дис...на здоб. наук. ступ. д.п.н. Вінниця, 2017. 629 с.

45. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект). Запоріжжя: Запорізький держ. ун-т, 2003. 442 с.

46. Теория и методика физического воспитания: учебник для студ. вузов физ. воспитания и спорта: В 2-х т. Под ред. Т. Ю. Круцевич. Киев: Олимпийская литература, 2003. Т. 1. 424 с.

47. Теория и методика физического воспитания: учебник для студ. вузов физ. воспитания и спорта. В 2-х т. Под ред. Т. Ю. Круцевич. Киев: Олимпийская литература, 2003. Т.2. Методика физического воспитания различных групп населения. 392 с.

48. Цось А. В., Балахнічова Г. В., Заремба Л. В. Сучасні технології викладання спортивних дисциплін: навч. посіб. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. 132 с.

49. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посібн. Київ: «Академвидав», 2006. 352 с.

50. Хижняк О. О. Практико-орієнтований підхід у системі професійної підготовки тренера з боксу у закладах вищої освіти. Електронний ресурс. Режим доступу: <file:///C:/Users/ulya/AppData/Local/Temp/2882-5762-1-SM.pdf>.

51. Хозяинов Г. И. Акмеология физической культуры и спорта: учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений, обучающихся по специальности 022300 Физ. культура и спорт. Москва: Академия, 2005. 203 с.

52. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования. Народное образование. 2003. № 2. С. 58-64.

53. Шадриков В. Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход. Высшее образование сегодня. 2004. № 8. С. 26-33.

54. Шандригось В. І. Місце спортивної боротьби у навчальних програмах з фізичної культури. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/304295443.pdf>.

55. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2008. Ч. 1. 272 с.

56. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2012. Ч.2. 304 с.

57. Ягоднікова В. В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с.

58. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібн. Київ, 2003. 304 с.